

Találkozás Albert Gáborral

Elhangzott a Kossuth Rádió Gondolat–Jel című kulturális hetilapjában 2015 júniusában. Szerkesztő-riporter: Stifner Gábor

– Albert Gábor, aki március idusa óta Kossuth-díjas, regényt, elbeszélést, szociográfiát, esszét egyaránt ír. Ma az utóbbiakra, az esszékre vetünk egy pillantást. Két magyar költő sorai jutnak eszembe: az egyik Berzsenyi, aki szerint, ugye, „Forr a világ bús tengere, ó magyar...”, a másik pedig József Attila megállapítása: „Ős-patkány terjeszt kórt, a meg nem gondolt gondolat...”. Ha körülnézünk a világban, Európában, meg saját pátriánkban is, azt hiszem, mindkét idézetre bőségesen találunk példát. Nagy szükség van (vagy volna...) a meggondolt gondolatra, ezzel szemben nem nagyon látom, hogy a történelem alakítói írókat fogadnának fel tanácsadónak.

– Sajnos, számolni kell azzal, hogy a könyveket nem olvassák el. De tekintsük úgy, mintha elolvasnák. Említetted, hogy egyaránt írok szépirodalmat, szociográfiát és esszét is. Valamikor azt mondtam, és mindenkinek nagyon tetszett, hogy az esszé valójában a szépíró lírája. Később rájöttem, hogy ez félreérthető, s ez most jó alkalom arra, hogy tisztázzam: líráról szólva nem valamiféle lirizálásra gondolok, nem afféle édes fuvolázásra. Az esszé annyiban lírája a szépírónak, hogy ebben a formában közvetlenül és nyersen szólhat a valóságról, hasonlóan az előbb említett lírai versekhez. Esszépanorámámnak ez a líra, ez a bölcséleti megközelítés felel meg leginkább. Életműsorozatomban a Pont Kiadó egymás után három esszékötetemet jelentette meg, s valamiképpen csak a harmadik megjelenésekor tudatosult bennem, hogy ez a három könyv szinte trilógiát alkot, ugyanannak a gondolatnak különböző aspektusait világítja meg, a gyökerektől egészen a jelenkorig. Úgy érzem, hogyha ezt valaki komolyan végigolvassa, velem együtt végiggondolja, akkor azon is el kell tűnődnie, hogy milyen esélyei vannak a magyarságnak, nemcsak mint etnikai, hanem mint szellemi közösségnek arra, hogy túlélje ezeket a veszélyes korszakokat, illetve hogy milyen „technikákat” kell, kellene alkalmaznia a saját túlélése érdekében.

– Tehát a Jóslás és mementó, a Profik és amatőrök és a Túlélési technikák – ez a három kötet címe, s ezek valóban trilógiaként olvashatóak. Hogyha a Túlélési technikákról beszélünk, ami nekem különösen megragadta a fantáziámat, akkor megállapíthatjuk, hogy meglehetősen ritkák a történelemben azok az időszakok, amikor a kor embere át- vagy megéli a maga életét, a kényszerű túlélés a történelem során sokkal gyakoribbnak mondható. A magyarság XX. századi sorsa erre meglehetősen ékes (vagy éppenséggel éktelen) példa. Ebben a kötetben miképpen és miért kerül – kerülhet – egyazon gondolatmenetnek két adott pontjára Platón és Bakunyin? Hiszen az antik gondolkodó meg a XX. századi világfelforgató forradalomcsináló ugyancsak két végletnek tűnik...

– Pontosan ezért választottam ezt a két végletet. Németh László szerint a jövő társadalmá csak értelmiségi társadalom lehet – amit mostanában előszeretettel ne-

veznek polgári társadalomnak, azon polgárok társadalmának, akik tisztában vannak a társadalomban elfoglalt helyzetükkel, szerepükkel. Úgy éreztem, Szókratész és Bakunyin személyében végső soron két jellegzetes típust mutattam be, akik annyiban végtelenek, hogy az egyik minden mást félretéve az igazságot védi, a másik pedig csupán a csupasz életét. Az egyik az értékek világát, a másik az érdekek birodalmát képviseli, amely utóbbiban az érdek az igazság vagy igazságosság fölött áll. E két magatartásmódot próbáltam meg összevetni, szembeállítani. Amikor ez a könyvem először megjelent, két szakembert kértem meg, az egyik filozófus, a másik inkább politikusféle volt, hogy beszéljenek az általam leírtakról. Az utóbbi, a politikus elmondta, hogy ő igazából Bakunyin gondolkodás- és magatartásmódjával tud inkább azonosulni. A másik, a filozófus meg a könyv helyett arról beszélt, hogy Albert Gáborban egy újplatonistát kell üdvözlönnünk... Ez utóbbiról annyit, hogy ehhez az kellett volna, amire nagyon vágytam, hogy igazán jól megtanuljak ógörögül, ami nem sikerült. Néhány szakértő segítségével (hogy most csak Szabó Árpádot, Ritoók Zsigmondot vagy Borzsák Istvánt említsen), úgy érzem, az antik világ etikai vonatkozásait sikerült megértenem, útvesztőiben valamelyest eligazodtam, s ebből valamit közvetíteni is tudtam az olvasóknak.

– *Az esszéiben foglalt problémafelvetések közül hadd emeljek ki kettőt. Az egyik, amelyről már beszéltünk is, az erkölcs és politika viszonya. Ugye, azt mondja Albert Gábor, hogy a jövő társadalmát valamiképpen mint értelmiségiek által irányított és jórészt alkotott társadalmat tudjuk elképzelni... No de vajon jelenti-e ez azt, hogy föloldja majd a jövőben az erkölcs és a politika szembenállását? Hiszen ha csak az elmúlt száz évet nézzük, az értelmiség története is tele van árulásokkal, megalkuvásokkal, bűnökkel, egyszóval erkölcstelen mozzanatokkal...*

– ... és bizonyára nem is lesz teljesen mentes ezektől soha. De nekem az a hátrázott érzésem, hogyha a magyar társadalom egyszer öntudatára ébred – aminek egyelőre sajnos csak nagyon-nagyon apró jeleit látni –, akkor az szerintem megmentheti. Ehhez azonban az kell, hogy tudatára ébredjen: az egyéni, individualista módon felfogott élet valójában értelmetlen, ha nincs transzcendens vetülete, ha nincsenek olyan magasabb eszményei, céljai, amelyek végül értelmet adnak a létezésnek. Ehhez az út nem jobbra és nem balra, hanem fölfelé vezet. Ez az út talán megoldást kínál a közösségközpontú társadalom létrejötte előtt tornyosuló akadályok legyőzésére is.

– *A másik problémakör, s talán korántsem független az előzőtől: több helyütt utal arra Albert Gábor, hogy a XX–XXI. századi Európa elhagyta a görög hagyományokat, eszményeket, ideákat, elveket, értékeket...*

– Igen. És ezt érthetetlennek tartom. Végül is az egész európai kultúrának ez volt az alapja, az általuk kidolgozott görögös eszmény nélkül egész kultúránk érthetetlen. Kultúra nélkül pedig nem élhetünk, mert az az egyetlen olyan erő, amely megtarthat bennünket. Ez a magyarságra éppúgy, mint egész Európára vitathatatlanul érvényes. Ha mindazokról az értékekről, amelyet a görög (és természetesen a latin), valamint a keresztény hagyomány magában foglal, lemondunk, abban a pillanatban semmink sem marad. Most írtam éppen egy tanulmányt magáról a kultúrá-

ról, s annak mottójául egy Ortega y Gasset-idézetet választottam. Ebben írja, hogy az emberi élet a hajótöréshez hasonlóan katasztrofális. Menekülést egyes-egyedül csak a kultúra nyújthat, az ugyancsak széthullott kultúra töredékeibe megkapaszkodva mégiscsak elkerülhetjük a pusztulást. Hiszek abban, hogy a magyar kultúra átsegíthet bennünket azon a súlyos válságon, amelyben most Európa vergődik.

– *Azt látom, hogy miközben szörnyűnél szörnyűbb dolgokat mondunk a világ jelenlegi állapotáról, Albert Gáborban olyan szenvedély és tűz lobog, és olyan hit – már majdnem csak azt mondom, optimizmus – sugárzik...*

– ... az is! Optimistának tartom magam...

– ... jó, akkor nevezzük nevén, optimizmusnak, hogy kezdem azt hinni: még sincs ez a világ – a magyar meg az európai – végképp pusztulásra ítélve...

– Egyik tanulmányomnak hajdan azt a kérdőjeles címet adtam, hogy *Megmenthető-e az emberiség, megmenthető-e a magyarság?...* A kettő tulajdonképpen ugyanaz. Azt szeretném, ez a három esszékönyv, ez a trilógia olyan legyen, hogy ha valaki elolvassa, akkor annak ellenére, hogy sok szörnyűséget talál ugyan benne, végső benyomása mégiscsak az legyen, hogy igenis: az emberiség megmenthető.